

===== ADVIES INZAKE ARTIKEL 15 i AUTEURSWET =====

Op verzoek van:
Stichting Toegankelijke Informatie
Oostergo 31
2716 AP Zoetermeer

Prof. mr. P.B. Hugenholtz

Inleiding

De Stichting Toegankelijke Informatie (STI) heeft mij de volgende vragen voorgelegd:

1. Wat is in het kader van de Auteurswet de juridische positie van een school die schoolboeken scant en bewerkt om ze geschikt te maken voor gebruik met dyslexiesoftware (bestanden in aangepaste leesvorm)? Welke specifieke maatregelen dient de school te nemen om auteursrechten niet te schenden?
2. Wat is in het kader van de Auteurswet de juridische positie van een school die de zelf gemaakte bestanden in aangepaste leesvorm deelt of ruilt met een andere school?
3. Wat is in het kader van de Auteurswet de juridische positie van Stichting Toegankelijke Informatie als deze collectief voor scholen schoolboeken in aangepaste leesvorm produceert? Welke maatregelen dienen te worden genomen om auteursrechten afdoende te waarborgen?

Ter toelichting op dit adviesverzoek is mij door de STI een aantal stukken gestuurd.

Dit advies bestaat uit twee delen. Eerst wordt het toepasselijke wettelijk kader geschetst. Vervolgens worden de voorgelegde vragen concreet beantwoord.

1. Wettelijk kader: Artikel 15i Auteurswet

Sinds 2004 kent de Nederlandse Auteurswet de zogenoemde ‘gehandicapten-exceptie’ van art. 15i. Deze bepaling luidt als volgt:

1. Als inbreuk op het auteursrecht op een werk van letterkunde, wetenschap of kunst wordt niet beschouwd de verveelvoudiging of openbaarmaking die uitsluitend bestemd is voor mensen met een handicap, mits deze direct met de handicap verband houdt, van niet commerciële aard is en wegens die handicap noodzakelijk is.
2. Voor de verveelvoudiging of openbaarmaking, bedoeld in het eerste lid, is ten behoeve van de maker of diens rechtverkrijgenden een billijke vergoeding verschuldigd.

Art. 15i is ingevoerd in het kader van de implementatie van de Europese Richtlijn ‘Auteursrecht in de informatiemaatschappij’ (Richtlijn 2001/29/EG). Deze richtlijn laat in art. 5 lid 3 sub b de lidstaten van de EU de ruimte om een auteursrechtelijke beperking in de wet op te nemen in verband met “het gebruik ten behoeve van mensen met een handicap, dat direct met de handicap verband houdt en van niet-commerciële aard is en voorzover het wegens de betrokken handicap noodzakelijk is”.

In het oorspronkelijke wetsvoorstel tot implementatie van de richtlijn kwam de bepaling nog niet voor. De regering was van oordeel dat de bestaande (contractuele) praktijk naar behoren verliep, en dat er aan een bijzondere wettelijke beperking geen behoefte zou bestaan (zie Minister Donner, Handelingen TK, 11 februari 2004, 50-3345).

Het huidige wetsartikel (art. 15i Auteurswet) is te danken aan een met algemene stemmen aangenomen amendement van het CDA-kamerlid De Vries (TK 2003-2004, 28 482, nr. 25). Volgens de indiener van het amendement zouden gehandicapten niet steeds van de welwillendheid van (organisaties van) rechthebbenden afhankelijk moeten zijn. Met een algemene exceptie zou de participatie en integratie van gehandicapten kunnen worden bevorderd.

Art. 15i Auteurswet laat het zonder toestemming van de auteursrechthebbenden verveelvoudigen of openbaar maken van auteursrechtelijke beschermde werken onder bepaalde condities toe. De verveelvoudiging of openbaarmaking

- (1) moet uitsluitend bestemd zijn voor mensen met een handicap;
- (2) direct met de handicap verband houden;
- (3) van niet commerciële aard zijn; en
- (4) wegens die handicap noodzakelijk zijn.

Deze condities komen er, kort samengevat, op neer dat er een directe en strikte relatie moet bestaan tussen het verveelvoudigen of openbaar maken van werken en het gebruik ervan door gehandicapten. Let wel: de wet stelt niet als eis dat het verveelvoudigen of openbaar maken *door* gehandicapten geschiedt. Er mag dus door een ieder worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt, mits dit uitsluitend geschiedt voor of ten behoeve van gehandicapten en overigens aan de eisen van de wet wordt voldaan (zie G.J.H.M. Mom, 'De Auteurswet gewijzigd: Artikel 15i Auteurswet ('gehandicapten-exceptie')', AMI 2006/3, p.85).

Evenmin als de richtlijn definieert het wetsartikel wat moet worden verstaan onder 'mensen met een handicap'. Uit de wetsgeschiedenis blijkt echter duidelijk dat personen met een visuele beperking hieronder begrepen kunnen worden; dat geldt derhalve ook voor leerlingen met een leesbeperking .

Onder verveelvoudigen en openbaar maken wordt in het auteursrecht een veelheid van handelingen verstaan waardoor een werk wordt gereproduceerd, bewerkt en aan het publiek beschikbaar gesteld. Hieronder vallen onder meer het scannen en digitaliseren van (leer)boeken, en het vervolgens bewerken en verrijken van deze boeken ten behoeve van leerlingen met een leesbeperking, alsmede het beschikbaar stellen daarvan.

De verveelvoudiging of openbaarmaking ten behoeve van gehandicapte personen mag niet van commerciële aard zijn. Commerciële uitgevers van bijvoorbeeld braillemateriaal kunnen zich derhalve niet op deze uitzondering beroepen. Een niet op winst gerichte ideële stichting, zoals de STI, kan dat in beginsel wel. Hierbij moet worden opgemerkt dat het in de praktijk soms voorkomt dat stichtingen toch commercieel (markt)gedrag vertonen. Uiteindelijk is het aan de rechter om te beoordelen of er al dan niet sprake is van handelingen 'van niet commerciële aard'.

Art. 15i vergt bovendien dat de verveelvoudiging en openbaarmaking 'wegens die handicap

noodzakelijk is'. Aannemelijk is dat hiermee wordt bedoeld dat het gebruik van het auteursrechtelijk beschermde werk ertoe dient om de gehandicapte mens daadwerkelijk te faciliteren bij het lezen, luisteren of anderszins consumeren van het werk. Volgens Mom (G.J.H.M. Mom, 'De Auteurswet gewijzigd: Artikel 15i Auteurswet ('gehandicapten-exceptie)'), AMI 2006/3, p.86) zou uit deze noodzakelijkheidseis echter ook voortvloeien dat geen beroep op de wettelijke beperking kan worden gedaan als voor gehandicapten geschikt gemaakte werken reeds (commercieel) verkrijgbaar zijn. Deze opvatting wordt kennelijk gedeeld door de GEU. Ik lees deze eis echter niet in de wet.

Een belangrijke bijkomende voorwaarde is de eis dat aan de rechthebbenden (met name de uitgevers) een 'billijke vergoeding' wordt betaald. De wet zegt echter niets over de hoogte van deze vergoeding, en laat het oordeel hierover dus aan de rechter. Naar verwachting zal de rechter zich hierbij laten leiden door in de praktijk gehanteerde vergoedingen. Evenmin stelt de wet de eis dat degene die de openbaarmakings- of verveelvoudigingshandelingen verricht zelf de vergoeding aan de rechthebbenden betaalt. De wet bepaalt enkel dat de vergoeding "ten behoeve van de maker of diens rechtverkrijgenden" verschuldigd is. Deze formulering laat derhalve ruimte voor een oplossing waarbij de 'billijke vergoeding' door de STI wordt betaald, zowel voor de door de STI als voor de door de scholen verrichte openbaarmakings- en verveelvoudigingshandelingen; zie verder hieronder.

2. Vragen

Ik kom nu toe aan de beantwoording van uw vragen.

1. Wat is in het kader van de Auteurswet de juridische positie van een school die schoolboeken scant en bewerkt om ze geschikt te maken voor gebruik met dyslexiesoftware (bestanden in aangepaste leesvorm)? Welke specifieke maatregelen dient de school te nemen om auteursrechten niet te schenden?

Een school die schoolboeken scant en bewerkt om ze geschikt te maken voor gebruik met dyslexiesoftware (bestanden in aangepaste leesvorm) kan zich naar mijn oordeel inderdaad beroepen op art. 15i Auteurswet. De bewerkte bestanden moeten echter uitsluitend voor leerlingen met een leeshandicap 'bestemd' zijn.

De school mag de bewerkte bestanden derhalve niet als algemeen lesmateriaal aan alle leerlingen aanbieden, en moet redelijke maatregelen nemen om er voor te zorgen dat deze bestanden enkel voor de leerlingen met een leesbeperking beschikbaar komen. Een geschikte maatregel lijkt mij bijvoorbeeld een systeem van voorwaardelijke toegang waarbij de bestanden vanuit een besloten databank enkel toegankelijk zijn voor bij de school als zodanig geregistreerde leerlingen met een leesbeperking, die met een gebruikersnaam en paswoord kunnen inloggen.

Aan de eis dat de bestanden uitsluitend 'bestemd' zijn voor gehandicapte personen, kan eventueel ook voldaan zijn als de bestanden uitsluitend beschikbaar worden gesteld in een bestandsformaat dat enkel door middel van gespecialiseerde dyslexie-software kan worden gelezen. Ik lees in de wettelijke eis van uitsluitend 'bestemd' zijn niet een vereiste dat de bestanden door de scholen technisch beveiligd worden. Maar kwaad kan een dergelijke

maatregel natuurlijk niet.

Verder geldt de eis dat aan rechthebbenden een billijke vergoeding wordt betaald. Het feit dat de scholen reeds rechtmatig een hard-copy van het gedigitaliseerde boek bezitten, is hierbij niet van belang. Met de wettelijke eis van een billijke vergoeding wordt bedoeld een *afzonderlijke* vergoeding ter compensatie van de openbaarmakings- en verveelvoudigingshandelingen waarmee het digitaliseren en voor leerlingen met een leesbeperking bewerken van het materiaal gepaard gaan. Deze billijke vergoeding staat tevens los van de 'reprorechten' die door de scholen reeds worden betaald voor het fotokopiëren van lesmateriaal.

Aannemelijk is dat aan de andere wettelijke voorwaarden gemakkelijk voldaan is. Een school handelt normaliter niet commercieel. Ook is aannemelijk dat de bewerking daadwerkelijk noodzakelijk is voor de leerlingen met een leesbeperking.

2. Wat is in het kader van de Auteurswet de juridische positie van een school die de zelf gemaakte bestanden in aangepaste leesvorm deelt of ruilt met een andere school?

Artikel 15i Auteurswet stelt niet de eis dat degene die zich op deze exceptie beroept de aangepaste werken rechtstreeks aan de gehandicapten beschikbaar stelt. Het door scholen onderling delen of ruilen van bestanden in aangepaste leesvorm is naar mijn oordeel derhalve onder dezelfde condities als hiervoor onder 1) besproken toegestaan. De bestanden ruilende scholen zullen er in gezamenlijk verband voor moeten zorgdragen dat de bewerkte bestanden enkel ten goede komen aan leerlingen met een leesbeperking, bijvoorbeeld door deze aan te bieden via een besloten databank.

Het door de scholen delen of ruilen van auteursrechtelijk beschermde werken geldt als verveelvoudigen en openbaar maken. Hiervoor is dus een (afzonderlijke) 'billijke vergoeding' aan de auteursrechthebbenden verschuldigd.

3. Wat is in het kader van de Auteurswet de juridische positie van Stichting Toegankelijke Informatie als deze collectief voor scholen schoolboeken in aangepaste leesvorm produceert? Welke maatregelen dienen te worden genomen om auteursrechten afdoende te waarborgen?

Het hiervoor onder 1) en 2) gestelde geldt naar mijn oordeel mutatis mutandis voor de STI.

Ook voor de STI geldt dus de eis van betaling van een billijke vergoeding. Het zou praktisch zijn als de STI met de rechthebbenden (met name de uitgevers) een afspraak zou kunnen maken over de hoogte van een billijke vergoeding, bij voorkeur een vast bedrag per gedigitaliseerd boek, waarin tevens het (verdere) gebruik door de scholen van de door de STI gedigitaliseerde en bewerkte bestanden verdisconteerd wordt, zodat de scholen niet afzonderlijk (nogmaals) tot betaling van een billijke vergoeding gehouden zijn.

Voorts geldt de voorwaarde dat de STI niet commercieel handelt. De STI mag dus niet van de scholen een vergoeding vragen voor het vervaardigen en aanleveren van de bestanden die uitgaat boven de redelijk gecalculeerde kostprijs.

Het is verstandig als de STI met de scholen in de vorm van een standaardovereenkomst afspraken maakt die waarborgen dat het door de STI geproduceerde materiaal enkel door de scholen en de leerlingen wordt gebruikt binnen het door art. 15 i Auteurswet toegelaten kader.

In de hoop U hiermee van dienst te zijn geweest,

met vriendelijke groet,

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke at the end, positioned above the date.

Amsterdam, 14 april 2014